

Muzica – Obiect Transdisciplinar (V)

Nicolae Brândus

În cele ce urmează intenționez a înfățișa câteva principii de analiză a unor date esențiale ce compun **Obiectul – Muzică**. Un prezumptiv catalog tematic l-am înfățișat în *Muzica – Obiect Transdisciplinar III* și-l reamintesc:

- text-lectură
- structură – structare – structurare
- energie formativă
- gest
- încărcătură semnificativă
- complexitate
- talent, abilitate, creativitate
- evaluare critică
- *actualizare, potențializare, starea T* (Șt. Lupașcu)
- echilibru al contrariilor
- mentalitate și back-ground cultural
- surse și grad de ocultare
- creativitate și producere de singularități și evenimente rare

- autoconsistență, holograme și scrierea întregului

La care am putea adăuga:

- meditația nemijlocită asupra operei muzicale dinlăuntrul fenomenului supus comunicării
 - grila existențială (practica nemijlocită a fenomenului) în ce privește relevanța demersului analitic; filtru ontologic de problematică
 - *tăietura* corect definită între Nivelele de Realitate ce constituie domeniul comunicării muzicale
 - Timp și Spațiu muzical în desfășurare
 - relații de cauzalitate, contiguitate și aleatorii între componentele domeniului;
- (ș.a.m.d.)

Problema ar fi în ce măsură acest fenomen complex este analizabil și recompozabil conform criteriilor puse în lucru. Explicabil și înfățișat ca atare. Ar trebui din start stabilită *tăietura* dintre *Nivelurile de Realitate* ce definesc acest fenomen și **Ordinile** care privesc complexitatea specifică a fiecăruia. Majoritatea celor de mai sus aparțin unui același *Nivel de Realitate*, structurat (multidimensional) în adâncime. Din punctul de vedere al metodei transdisciplinare ar fi vorba în acest caz despre o investigare a uneia – și aceeași – *Realități* cuprinse într-o serie de coordonate primare inevitabile, urmând a fi regândite conform unor tehnici diverse de analiză. Dar studiul nostru își propune a aborda și confirma **toate** energiile structurante în acțiune concomitentă **pe toate** *Nivelurile de Realitate* ale acestui fenomen de extremă complexitate, care în procesul comunicării apar în (ca) *gest* (aparent) *simplic*, omogen. Pare deocamdată o utopie incitantă. Cercetarea noastră intenționează să adâncească și să diversifice modul în care ne vom referi la acel **timp și spațiu muzical** caracteristice despre care am discutat când ne-am pus problema energiei în desfășurare în producerea acestui fenomen. Dintr-un anume punct de vedere, însăși noțiunea de energie (**structantă**, după David Bohm, adică activă în mecanismele de generare a formelor apte a fi dezvăluite *Conștiinței*) poate apărea ca o “iluzie” metaforică mai mult sau mai puțin posibil a fi studiată altfel decât în limbaj poetic. O abordare științifică urmărind un tip special de coerență, cuantificare și verificare experimentală ne poate apărea atât esențială, cât și improbabilă în acest caz, fiind vorba despre punerea în **Ordine** a “*transpunerii Conștiinței în universul nostru de discurs*”. Această problemă capătă un aspect special, caracteristic în zona timpului și a spațiului muzical, care ar trebui bine supus reflecției. Șt. Lupașcu susține că “ontologia nu se descoperă, ci **se face**” (!) ...

Se vor mai ridica și alte întrebări, precum: în ce ordine de lucruri se plasează polidimensionalitatea ca principiu de analiză conform stării **T** (terțul inclus) a fenomenului muzical în raport cu *tăietura* existențială privind *Nivelurile de Realitate* și inserția concomitentă a acestora în producerea și desfășurarea timpului și spațiului muzical? Este într-un totu evident că avem de

a face cu două direcții ireductibile de abordare a domeniului muzical. Abordarea multidimensională, implicând terțul inclus, starea **T** și zonele concomitente de influx energetic în echilibruri variate (conform Lupașcu) privesc o anumită zonă de definiție a procesului, analizabilă pe un același Nivel de Realitate (conform celor dinainte). *Tăietura* existențială dintre Niveluri răspunde altor rigori ale demersului analitic și transcende la nivel ontologic, creativ, poetic, “artizanal” înțelegerea standard a fenomenului muzical. Metoda științifică, în sensul curent, actual în genere, se poate aplica în mod coerent, structurat și lipsit de ambiguitate strict la acest prim nivel al abordării fenomenului, și cultura muzicologică tradițională și-a dezvoltat pe parcurs principiile din ce în ce mai fine de analiză (de text muzical, evident) în care, tehnici dintre cele mai diverse și-au găsit loc și aplicabilitate. Nu le voi expune aici și mă voi referi la ele doar la nevoie.

Odată cu apariția metodei transdisciplinare lucrurile s-au diferențiat esențialmente. Se pune problema izomorfiei dintre **Obiectul și Subiectul** Transdisciplinar, a inserției *Sacrului în Cunoaștere* (prin zona de non-rezistență dintre Nivelurile de Realitate). Acad. Basarab Nicolescu scrie despre “aventurile Terțului”... Asistăm la o deschidere fundamentală în cercetările privind Obiectul și Subiectul Transdisciplinar în ce privește abordarea duală, ca atare, a oricărui fapt de investigație. (Duală – evident, între ghilimele). Asistăm la o reconsiderare modelatoare complexă a oricărui concept supus rigorilor analitice de tip științific (**n** limbaje și tehnici de lucru dintr-o perspectivă funcțională în parametrii vizați) și **rostul** (semantica) acestui proces în care intervin alte criterii, de ordin teleologic – existențial. Adică, de *Conștiință*. Trecute prin zona de intervenție a *Sacrului* în acest proces de **Cunoaștere** (edificare). Chestiunea importantă este de a urmări în definirea și în derularea fiecărui aspect funcțional al procesului comunicării muzicale acea **tensiune** (ontologică? epistemologică?) dintre Obiect și Subiectul cunoscător. Ambele, creații ale minții dublate de trăirea esențială a **Rostului** (universal, personal, subiectiv....); adică o **semantică** a legilor

universale pe care o vom cerceta în desfășurarea timpului muzical în intenția de a-i desluși *Ordinea* și *Sensul*.

Drept care, în abordarea catalogului tematic înfățișat mai înainte vom institui procedeul dual de analiză a fiecărui dat din perspectiva:

- dublei expunerii a enunțului: prezentat simbolic ca text muzical și studiat ca interioritate subiectivă (lectorială)
- tipului de conexiune între componente (determinist, "cuantic", aleator etc.)
- treptelor de formare a enunțului muzical
- tensiunea contrariilor în echilibru variat (Șt. Lupașcu)

Este în mod evident vorba despre instituirea unei metode de lucru în curs de formare. Terenul este într-atât de vast, încât o unică abordare (soluție analitică) este iluzorie. De unde, și în directă conexiune cu epistemologia transdisciplinară, rezultă încă din start o multitudine de căi posibile. De aici, amprenta personalizată a oricărei instituii de *Ordine* în acest proces complex de înțelegere (edificare) privind Obiectul – Muzica și gradul crescut de libertate acordat în mod creativ (creator) metodei urmărite. Interesul metodologic este de primă importanță și ar putea deveni unul dintre filtrele esențiale de evaluare a rezultatelor acestei cercetări, în care percepția globală "artizanală" (poetică) a fenomenului repus în discuție științifică (în sensul confirmării teoretico-experimentale a rezultatelor) să-și capete sensul cuvenit în formarea (formularea) oricăror *Lumi Posibile* în care se toarnă experiența muzicală, domeniu emblematic de cultură și spiritualitate.

Ne vom ocupa într-o primă parte a expunerii noastre de tot ceea ce ține de **materia sonoră** (în continuarea celor deja menționate), de aspecte de ordin psiho-fizic privind comunicarea muzicală și – mai ales – de relația transdisciplinară Obiect-Subiect privind structura și sensul desfășurării acestui fenomen. Intenția noastră este de a introduce un plus de *Ordine* în această stare de lucruri aplicând corect principiile transdisciplinare cărora domeniul muzicii le oferă un teren imens de investigație. Se va ajunge în cele din urmă ca muzicologia să fie obiect de investigație a muzicii și nu

invers (!). Dar suntem încă departe de acest stadiu și drumul pare lung.

Ca un îndreptar de problemă mă voi referi la o lucrare fundamentală apărută în muzicologia românească și anume la *Tratatul de Teoria Muzicii* de Victor Giuleanu (Ed. Muzicală, 1986, București). Am ales această lucrare, – rod al unei întregi vieți petrecute de autor în învățământul muzical superior și în administrarea Școlii Muzicale Românești în calitate de cadru didactic al Conservatorului de Muzică din București, unde a deținut cele mai importante funcții de conducere, – deoarece cuprinde cam tot ceea ce se poate spune despre o anume cercetare muzicologică și o metodologie în uz, relevantă și astăzi. Afirmasem cândva, în cadrul Școlii Doctorale din UNMB, că oricine parcurge acest tratat devine “tobă de carte”(!)...

Este într-un tot clar că niciun opus, de orice factură și extensie, nu poate cuprinde totul și că, evident, un volum impresionant de cercetări muzicologice de diversă problemă abundă în momentul de față. Încercarea noastră se situează într-un demers similar, insistând asupra metodologiei transdisciplinare, în intenția de a dezvolta o optică specială asupra fenomenului muzical dintr-o perspectivă actuală de largă cuprindere. Dacă rezultatele vor duce spre un plus de cunoaștere, urmează să vedem. În orice caz, un nou punct-origine în acest demers va trebui situat și edificat pe un demers similar de cuprindere a domeniului, și ca atare *Tratatul* profesorului Victor Giuleanu ne apare a fi exact ce trebuie.

Voi expune foarte succint în cele ce urmează tematica dezvoltată în lucrarea respectivă.

Capitolul 1 tratează sunetul ca materie primă a muzicii, studiat în aspectele sale fizice, fiziologice și psihologice. Citez (pg. 29): “(...) sunetul constituie un fenomen complex a cărui cunoaștere sub cele trei aspecte dezvăluie relații altfel ascunse între arta și știința sunetelor permițând cercetarea și aprecierea pe baze științifice a faptului estetic-muzical (...)”.

Capitolele 2 și 3 tratează probleme de acustică, fizica sunetelor și a bazelor fiziologice ale muzicii. Cităm câteva remarci interesante: “... Sunetul constituie o formă specifică de

energie potențială și cinetică în muzică. (...) Ne va fi clară diferența pe plan semantic dintre cele două noțiuni: sunetul acustic pur, determinabil prin parametrii săi fizici și sunetul muzical complex, purtător al unor capacități energetice expresive psiho-emoționale (...). Știința ne dezvăluie condițiile obiective ale desfășurării fenomenului sonor, dincolo de care există însă nebănuite forțe de expresie pe care muzicianul să le influențeze după cerințele măiestriei sale artistice”. Autorul stabilește cu claritate dihotomia dintre *son* (fenomen fizic) și *ton* (fenomen fiziologic). La pg. 96 citim: “Sunetul (...) va deveni generator de imagini artistice când va depăși faza fizică și fiziologică și va acționa în zona conștiinței și a psihicului uman (...) Domeniul muzicii este sensibilitatea, ea este aici atotputernică și exercită o înrăurire absolută”.

Capitolul 4 studiază bazele psihologice ale muzicii și anume procesul transformării senzațiilor sonore în trăiri afective (pg. 92). Psihologia muzicală se ocupă de creația, interpretarea și receptarea operei de artă și studiază teme precum emoția, sentimentul, pasiunea, sensibilitatea, intelectul, voința – toate privind formarea conștiinței și a personalității umane. *Relația inimă-intelect*.

Capitolul 5 studiază organizarea acustico-muzicală a materialului sonor, citând și un motto de Stravinski: “Muzica este un act al minții omenești care pune ordine în lumea sunetelor”. Sunt abordate teme precum: scara sonoră, sistemul octavelor, treptele scărilor, sisteme de identificare și denumire a sunetelor, intervalică etc.

Capitolul 6 privește notația muzicală și tratează probleme de semiografie și reprezentare pe calea scrisului a muzicii. Este prezentat și un repertoriu extins de semne grafice convenționale.

Cea de a doua parte a *Tratatului* (cap. 1) debutează cu un studiu amplu al Melodiei (pg. 189 – 551) și cu un nou motto: “Creație înseamnă a cunoaște și a revela o ordine; fără formă și ordine nu există nimic” (Andre Saures). Sunt dezvoltate cele mai importante subiecte privind aspectul melodic al operei muzicale precum: teoria intervalelor, modurilor (diatonice, cromatice), tonalității, sistemelor neotonal, neomodal, atonal,

dodecafonic, sinteza tonal-modală, transpoziția limitată, metode matematice (teoria mulțimilor, principiul "secțiunii de aur", analiza și compoziția computerizată), eterofonia și melosul popular etc. Sunt prezentate (pg. 195-196) **marile stiluri componistice muzicale ale erei noastre** sub forma unei diagrame.

Capitolul 2 se referă pe larg la Teoria intervalelor muzicale: criterii de sistematizare și tratare, criterii generale de ordin acustico-muzical și strict muzicale, idei și principii noi în teoria intervalelor muzicale deduse din creația contemporană.

Capitolul 3 studiază Sistemele muzicale intonaționale.

În continuare, autorul se ocupă în detaliu de Limbajul muzical modal (pg. 232-400). Citez titlurile capitolelor 4-13: Introducere în studiul modurilor, oligocordile, modurile pentatonice, modurile pentatonice și hexacordice, modurile antice grecești, modurile medievale apusene, modurile bizantine, modurile populare heptatonice (diatonice, cromatice), modulația în moduri, alte sisteme modale utilizate în muzica popoarelor (muzica arabo-persană, hindusă).

În continuare (pg. 404-486), este studiat Limbajul muzical tonal (cap. 14-17). Autorul întreprinde un studiu amplu al principalelor teme legate de subiectul respectiv, dintre care menționăm: noțiunea de tonalitate (propriu-zisă), gamă, mod (în accepțiune tonală), acord (tonal), funcțiile componistice tonale, trepte principale și secundare și ordinea reală și cea aparentă a sunetelor în tonalitate, principii generale decurgând din noțiunea de tonalitate, gamă, mod, acord, sistemul tonal diatonic, cromatic, principii de modulație în tonalitate. Autorul se referă în continuare la limbajul muzical neotonal, neomodal, atonal, sisteme tonal-modale integrate, politonalitate și polimodalitate, atonalismul și dodecafonismul, tehnica serială, aleatorismul, procedee matematice de lucru, noțiuni fundamentale de teoria mulțimilor, principiul "secțiunii de aur", calculatorul electronic și prelucrarea automată a datelor în analiza muzicală și în compoziție etc. (pg. 488-549, cap. 18-20).

O secțiune importantă a *Tratatului* se referă la problematica ritmului muzical (Partea a treia, pg. 553-766, cap. 1-12). Subiectul este vast și pornește de la ideea generală de

ritm spre cea de ritm muzical, studiate dintr-o perspectivă multidisciplinară. Simpla enumerare a capitolelor cuprinse în acest studiu (pe care nu o voi face aici) ne poate induce ideea unei cuprinderi de înaltă probitate a acestui aspect al limbajului muzical și a aspectelor idiomatice pe care ritmul muzical în diferite culturi le-a urmărit în timp și spațiu (antichitatea greco-latină, cântul gregorian, muzica bizantină, muzica populară românească etc.). Autorul se referă la procedee de dezvoltare a formelor ritmice, tradiționale și contemporane, la probleme privind metrica, tempo-ul și agogica, termeni și expresii în interpretarea artistico-emoțională a muzicii.

În partea a patra a *Tratatului* este prezentată ordinea și configurația dinamică a muzicii, probleme privind accentul melodic și accentul ritmic, nuanțele dinamice și dinamica muzicală și marile stiluri componistice (pg. 771-791).

Partea a cincea a *Tratatului* privește timbrul muzical (pg. 701-820), ordinea și configurația timbrică a muzicii, elemente de instrumentație, timbrurile vocale și instrumentale etc.

Ultima parte, a șasea (pg. 825-893) studiază elemente de transpoziție, note melodice ornamentale, elemente de sintaxă în melodie (frazarea, articulația și tehnica de execuție). *Tratatul* se încheie cu un glosar cuprinzând principalele forme și genuri muzicale.

Din prezentarea pe scurt a monumentalei lucrări a profesorului Victor Giuleanu ne putem face o idee despre complexitatea unui demers analitic de sinteză în ce privește **Muzica**. Întreaga tematică relevantă va trebui repusă în discuție transdisciplinară (*Muzica – Obiect transdisciplinar*). În parte din intervențiile noastre de până acum, atât în seria *Logica Lumilor Posibile* cât și în cele (5) sub titlul de mai sus, la care se adaugă și studiul *Baze ale unei analize formale a limbajului muzical* publicat în cartea *Interferențe* (Ed. Muzicală, București, 1984), o serie de puncte de vedere și de plecare au fost deja formulate. Urmează aplicația acestor principii și proceduri într-o nouă viziune epistemologică.

*

Ne vom opri deocamdată la cele expuse până acum. În vederea stabilirii unui dialog creativ, recomand celor interesați

să parcurgă bibliografia la care facem referință, urmând a se elabora un plan de lucru în sensul unei adânciri în și prin dialog a tematicii schițate în cele dinainte. Va fi în mod evident o dezvoltare a unei noi viziuni asupra fenomenului muzical, care implică într-o perpetuă echilibrare a contrariilor, conform viziunii lui Stefan Lupașcu, o anume forare în adâncimile încă nedescoperite ale acestui fapt de cultură, care bat la poarta cunoașterii.

P.S. Citesc în

<http://www.nldesigns.ro/blog/2015/11/28/fizicienii-dovedesc-ca-muzica-clasica-salasluieste-intr-un-taram-separat-lumii-noastre/#comments>:

“Fizicienii afiliați Organizației Europene pentru Cercetări Nucleare au lansat un raport (...) în care dezvăluie faptul că muzica clasică există într-un câmp al realității separat de spațiul-timp tetradimensional locuit de ființele umane. Oamenii de știință tocmai efectuau o cercetare a activității pentadimensionale folosind acceleratorul de Particule de la CERN, faimos pentru dovedirea existenței bozonului Higgs, când au dat peste întregul corpus al muzicii clasice Occidentale **din secolul IX în interpretarea lui Nico Muhly(!)**.” – (este de verificat exactitatea celor subliniate).

“Conform raportului, nenumăratele lucrări care compun acest repertoriu există într-un continuum care se află dincolo de limitele percepției umane. «*Muzica clasică transcende atât curgerea liniară a timpului cât și a spațiului Euclidian cu care suntem obișnuiți*», a relatat Rolf-Dieter Heuer, directorul general al CERN. «*O lucrare muzicală este o entitate misterioasă a cărei esență eludează total simțurile noastre*».”

“Fizicienii afirmă că orice înregistrare sau spectacol al unei piese de muzică clasică este un fel de hologramă sonoră proiectată în realitatea noastră de zi cu zi de către lucrarea muzicală reală, ce vibrează etern într-un mediu eteric ce plutește înăuntrul sau în jurul nostru în orice moment (...) Chiar dacă oamenii de știință au măsurat densitatea și încărcătura muzicii clasice și i-au urmărit plasarea în Cosmos, rolul său în Univers încă nu poate fi explicat (...).”

“Muzica clasică există într-o dimensiune impenetrabilă pentru ființele umane, pesemne că e posibil să nu o putem înțelege niciodată, a afirmat Leonard Susskind, fizician teoretician la Stanford (...). Este îmbucurător că știința a dovedit în sfârșit că muzica sălășluiește într-un tărâm autonom și independent, detașat de experiențele noastre lumești, continuă dânsul. Dar întrebarea rămâne, în primul rând, ce caută muzica clasică în universul nostru?”

Nu întâmplător, marele matematician și om de cultură Solomon Marcus afirma, puțin înaintea dispariției sale, că **Muzica nu a încetat să-l uimească niciodată (!)**. Poate în antiteză cu decidenții vieții noastre universitare care o consideră, nu mai zic încă, deoarece a devenit o părere endemică în cercurile intelectuale, “o artă a spectacolului”... În orice caz, metoda transdisciplinarității ne poate oferi o direcție fructuoasă de considerare și reconsiderare a unor date fundamentale în abordarea Muzicii.

SUMMARY

Nicolae Brânduş

Music – A Transdisciplinary Object (V)

In this study the author presents a thematic catalogue that is to be treated and developed according to the principles of transdisciplinarity. Besides the themes already discussed in the previous studies regarding MUSIC – A TRANSDISCIPLINARY OBJECT (I - IV), the author refers to the problematics included in Professor Victor Giuleanu's Treatise of Music Theory, which enunciates roughly all the general themes that constitute the field of current musicological research, from the sound to the aesthetics of music, etc. This endeavour is undertaken with the intention that in the subsequent research planned by the author, the whole corpus of problematics should be revisited and approached according to a new methodology.